

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11322304>

O‘ZBEKISTONDA OILAVIY BOLALAR UYLARINING TASHKIL TOPISHI VA UNING AFZALLIKLARI

To‘raqulova Shaxnoza Daminovna

Jizzax davlat pedagogika universiteti

Maxsus pedagogika kafedrasini o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Respublikamizda olib borilayotgan barcha sohalar singari Mehribonlik uylarini tubdan isloh qilish jamiyatning og‘riqli jihati bo‘lgan yetim va ijtimoiy yetim bolalarni oilada tarbiyalashga qaratilgan ilmiy asoslangan fikr mulohazalar yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Mehribonlik uyi, mehr-meruvvat, hayr-saxovat, insonparvarlik, oilalarning mustahkamligini saqlab qolish, tarbiyalanuvchilarni ijtimoiylashuvi, pedagogika-psixologiya, rivoyatlar, islom dini, xalq pedagogikasi, etnopsixologiya, yetimlik va ijtimoiy etimlik, ota-onalar va shu kabi tushunchalar o‘rin olgan.

Аннотация: В данной статье, как и во всех областях нашей Республики, коренная реформа детских домов является болезненным аспектом жизни общества, и освещены научно обоснованные мнения, направленные на воспитание детей-сирот и сирот в семьях.

Ключевые слова: Дом милосердия, доброта, щедрость, гуманизм, сохранение стабильности семьи, социализация детей, педагогика-психология, нарративы, исламская религия, народная педагогика, этнопсихология, сиротство и социальное сиротство, родители и такие понятия, как

Abstract: In this article, as in all areas of our Republic, the radical reform of orphanages is a painful aspect of the life of society, and scientifically based opinions aimed at raising orphans and orphans in families are highlighted.

Key words: House of Mercy, kindness, generosity, humanism, maintaining family stability, socialization of children, pedagogy-psychology, narratives, Islamic religion, folk pedagogy, ethnopsychology, orphanhood and social orphanhood, parents and concepts such as.

Yangi O‘zbekistonda so‘nggi yillarda ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi qatlamlarini moddiy va ma‘naviy qo‘llab-quvvatlashning huquqiy-me‘yoriy asoslari yaratildi: «...inson qadrini yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirish orqali xalqparvar davlat barpo etish hamda ijtimoiy himoya sohasida yagona davlat siyosatini amalga oshirish orqali ijtimoiy himoyaga muhtoj bolalarni mustaqil hayotga tayyorlash ustuvor yo‘nalishlari muhim ahamiyat kasb etmoqda...». Bu esa, oila tipidagi bolalar uyi tarbiyalanuvchilar ijtimoiylashuvining psixologik xususiyatlarini o‘rganish hamda xulq-atvor shakllanishining mexanizmini tadqiq etishni ilmiy jihatdan o‘rganishda yetarli asos bo‘la oladi.

Bugungi kunda dunyo miqyosida ota-ona mehridan mahrum bo‘layotgan bolalar soni kundan kunga ortib bormoqda, dunyo bo‘yicha statistik ma‘lumotlarga ko‘ra bunday bolalar soni 1 milliondan ortib ketgan. Statistik va ilmiy ma‘lumotlarga nazar tashlagan holda mushohada qilinsa, ushbu holatlarni ko‘rish mumkin. Dunyoda sodir bo‘lgan urushlar davrida qarovsiz qolgan bolalar muammosi, yetim bo‘lib qolgan bolalar tarbiyasi asosiy muammo sifatida e‘tibor qaratilishi lozim bo‘lgan masala sifatida e‘tirof etilgan.

Masalan, Amerikada keng tarqalgan tizimlardan biri sifatida “Foster oilasi” ni misol keltiradi. Amerikada yuz minglab “Foster oilasi” mavjud bo‘lib, bunday oilalar ikki kishidan – er va xotindan iborat bo‘ladi. Bunday oilalar bolalarni tarbiyalash uchun oilasiga olishadi. Foster oilalariga ota-onasi bilan kelisha olmagan, o‘z uyida yashash istagi bo‘magan bolalar olinadi. Bu bolalarning qariyb katta qismi psixologik stress holatidagi bolalar bo‘lib, ular tinch sharoitga intilishlari orqali Foster oilalariga kelib qolishadi. Foster oilalarida bunday bolalarga barcha sharoitlar yaratib beriladi va ularni kelajakda o‘z uylariga qaytarishga harakat qilinadi. Bu tizimda ishlaydigan Amerikalik psixologlar “Foster oilasi” tarbiyachilari ish faoliyatida qo‘llashi uchun bir qancha ijtimoiy psixologik yo‘l-yo‘riq va usullar ishlab chiqib, tavsiya qilishgan, o‘z navbatida tarbiyachilar esa ushbu yo‘l-yo‘riq va usullardan foydalangan holda bolalar bilan ishlaganlar.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2019-yil 11 fevral kuni “yetim bolalar va ota-onasining qaramog‘idan mahrum bo‘lgan bolalarni ijtimoiy himoya qilishni kuchaytirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarorining quyidagi ba‘zi bo‘limlariga to‘xtalsak o‘rinli bo‘ladi. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi, O‘zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi, Sog‘liqni saqlash vazirligi va moliya vazirligi bilan birgalikda bir oy muddatda “Mehribonlik” uylari, bolalar shaharchalari va bolalar uylariga 1 ta psixolog shtat birligini tashkil qilish agar tarbiyalanuvchilari soni 200 nafardan ortiq

bo‘lgan “Mehribonlik” uylari, bolalar shaharchalari va bolalar uylarida 2 ta psixolog shtat birliklarini tashkil qilish belgilab qo‘yilgan;

O‘zbekiston Respublikasi Konstitusiyasining 39-moddasida shunday deyilgan: «Har kim qariganda, mehnat layoqatini yuqotganda, shuningdek, boquvchisidan maxrum bo‘lganda va qonunda nazarda tutilgan boshqa hollarda ijtimoiy ta’minot olish huquqiga ega». O‘zbekiston Respublikasi Konstitusiyasining 64-moddasida Yuqoridagi qonunlar fikr yuritishni yanada oydinlashtiriladi. «Davlat va jamiyat yetim bolalarni va ota-onalarining vasiyligidan maxrum bo‘lgan bolalarni boqish, tarbiyalash va o‘qitishni ta’minlaydi, bolalarga bag‘ishlangan xayriya faoliyatlarni ragbatlantiradi» deyilgan.

Etimlik – insoniyat, jamiyat va uning taraqqiyotida mavjud bo‘lgan xodisa hisoblanadi.

Afsuski butun dunyoda yetim va ijtimoiy yetim bolalar mavjud:

Etimlik-sabablari turlicha bo‘lishi mumkin, etimlik turli adabiyotlarda turlicha talqil qilingan tushuncha xisoblanadi, masalan:

1. Ota-onasining vafot etganligi sababli.
2. Ota-onaning ikkisidan biri vafot etganligi sababli.
3. Ota-onalik xuquqidan maxrum etilganlik sababli.
4. Jazoni ijro etish kaloniyasida (qamoqda) saqlanayotganligi sababli.
5. Boshqa Respublikalarga (xorijga) ishlash uchun ketib qaytib kelmaganligi sababli.
6. Ijtimoiy omillar ta’sirida (avtoxalokat, yong‘in, is gazi) va boshqa sabablar.

Afsuski bunday sabablarni ko‘plab ko‘rsatishimiz mumkin, lekin eng achinarlisi shundaki ota-onasi tirik bo‘la turib etimlikni boshidan keshirayotgan bolalar butun dunyoda mavjud.

Yetim bolalarni va ota-onasining qaramog‘idan mahrum bo‘lgan bolalar sonini ortib borishiga yo‘l qo‘ymaslik uchun quyidagi holatlarga yo‘l qo‘ymaslik lozim.

1. Oilaning mustahkamligi, uning moddiy va ma’naviy to‘la to‘kisligini ta’minlash.
2. Yangi hayotga qadam qo‘ygan yosh oilalarni eng kamida besh yil ota-onasi bilan yashashini ta’minlash.
3. Jamiyatda yuqori darajali-Mustahkam oilalar sonini ko‘paytirish.
4. Yaqin qarindoshlar o‘rtasidagi nikohni qoralash, chunki bu xolat yaxshi natija bermasligi barchamizga ma’lum bu xolat sotsiologik, tibbiy, psixologik va boshqa tadqiqotlarda isbotlangan.
5. Ishsizlar sonini kamaytirish chunki oilaning mustahkamligi ko‘proq moddiyatga ham bog‘liq.
6. Erta nikohdan o‘tishga yo‘l qo‘ymaslik.

Har bir inson hurmat-ehtimomga loyiq. Mehr-muruvvatga tashna, moddiy-ma'naviy ko'makka muhtoj, ota-onasidan ayrilgan yetimlarga ikki karra ko'proq mehr ulashish dinimizning asosiy ko'rsatmalaridan ekanligi barchamizga ma'lum. Bejiz Sahl roziyallohu anhudan rivoyat qilingan hadisi sharifda Payg'ambarimiz sollallohu alayhi va sallam:

سَلَّمَ وَ عَلَيْهِ اللهُ صَلَّى اللهُ رَسُوْلُ قَالَ، قَالَ عَنْهُ اللهُ رَضِيَ سَهْلٌ عَنْ
شَيْئًا بَيْنَهُمَا وَفَرَجَ وَالْوَسْطَى بِالسَّبَابَةِ وَأَشَارَ « هَكَذَا الْجَنَّةُ فِي الْيَتِيمِ وَكَافِلُ أَنَا »

“Men va yetimni kafilligiga olgan kishi jannatda mana shunday bo'ladi”, dedilar va ko'rsatkich hamda o'rta barmoqlariga ishora qilib, bu barmoqlari orasini bir-biriga yaqin tutdilar” (Imom Buxoriy rivoyati).

2022 yil 1 sentyabrdan boshlab oilaviy bolalar uyini tashkil etgan fuqarolarga har oyda davlat byudjetidan 7 yoshgacha bo'lgan tarbiyalanuvchilarga bazaviy hisoblash miqdorining 5 baravari miqdorida, 8 yoshdan 18 yoshgacha bo'lgan tarbiyalanuvchilarga bazaviy hisoblash miqdorining 7 baravari miqdorida, shuningdek, oilaviy bolalar uyidagi har bir tarbiyalanuvchini parvarish qilish uchun mehnatga haq to'lash eng kam miqdorining 1 baravari (nogironligi bo'lgan bolalar uchun 1,5 baravari) miqdorida hamda oilaviy bolalar uyiga tarbiyaga olingan har bir nogironligi bo'lgan bolani davolash-sog'lomlashtirish uchun har oyda bazaviy hisoblash miqdorining 1 baravari miqdorida mablag' ajratiladi. Mablag'lar har oyning 5-sanasiga qadar tutingan ota-ona nomiga ochilgan bank plastik kartasiga to'g'ridan-to'g'ri o'tkazib beriladi. Tarbiyalanuvchilarga hududda joylashgan davlat sport majmualari, ma'naviy-ma'rifiy maskanlar, to'garaklar, ot sporti seksiyalari, "Ishga marhamat" monomarkazlari va boshqa o'quv markazlaridagi to'garaklar va kurslarga bepul qatnashish huquqiga ega ekanliklari belgilab qo'yilgan,

Xulosa o'rnida shuni aytish kerakki, insoniyat bor ekan tug'ilish va vafot etish bor, inson bolasi har doim unga ko'proq g'amxo'rlik qiladigan insonlar bilan yashash xuquqiga ega, zotan bolaning bolaligini o'g'irlashga hechkimning xaqqi yoq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob halqimiz bilan birga quramiz. -T.: “ O‘zbekiston”. 2017. - 488 b.
2. Karimov I.A. Barkamol avlod O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori (O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi IX-sessiyasida so‘zlagan nutqi). -T.: « O‘zbekiston». 1997. -92 b.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 28.01.2022 yildagi PF-60-son “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni. –T.: 2022.- 40 b.
4. L.T.To‘raqulov. Oila tipidagi bolalar uyi tarbiyalanuvchilarining ijtimoiylashuvining psixologik xususiyatlari. Psi.fan.fal.dok.dess. T.; 2023 y.